

Sławomir Franc

Policja państwowa w II Rzeczypospolitej

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica 8, 185-205

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Politologica VIII (2012)

HISTORYCZNE ASPEKTY BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO

Sławomir Franc

Instytut Politologii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie

Policja Państwowa w II Rzeczypospolitej

Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie procesu tworzenia się na ziemiach polskich formacji, której głównym zadaniem miało być utrzymywanie ładu i porządku publicznego w nowo powstałym państwie. Sposób, w jaki tworzyła się Policja Państwowa, wymagał ogromnej determinacji zarówno ze strony ówczesnych decydentów, jak i samych funkcjonariuszy zasilających jej szeregi. Patrząc z perspektywy niemalże całego wieku, trudno nie zauważyć tego, jak wielki trud włożono w proces jej tworzenia oraz jaki rezultat uzyskano przy niewspółmiernie niskich nakładach. Oczywiście nie wszystkie założenia udało się wprowadzić w życie, inne natomiast niekoniecznie sprawdziły się w praktyce, jednakże bezsporny pozostaje fakt, że pod koniec lat trzydziestych ubiegłego wieku Druga Rzeczpospolita dysponowała jedną z najlepiej funkcjonujących formacji policyjnych w Europie. Okres, w jakim tworzona była Policja Państwowa, oraz tło polityczne, społeczne i gospodarcze czynią dodatkowo proces ten ciekawym i to nie tylko z badawczego punktu widzenia, dlatego też warto przybliżyć tę problematykę współczesnemu czytelnikowi.

Unifikacja służb policyjnych w II RP

Odrodzenie się młodej, niepodległej Polski po blisko 123 latach braku suwerenności niosło za sobą konieczność tworzenia od podstaw zasad organizowania państwa, przy czym proces ten dodatkowo komplikował fakt, iż państwo to zostało wyodrębnione z trzech zaborczych mocarstw, które różniły się między sobą nie tylko gospodarczo, lecz również językowo i kulturowo. Przed ówczesnymi decydentami pojawił się ogrom zadań mających na celu stworzenie sprawnie działającego państwa, w którym nie mogło zabraknąć organizacji odpowiedzialnej za utrzymanie ładu i porządku publicznego. Starania władz centralnych o stworzenie jednolitej oraz ogólnopaństwowej formacji policyjnej w dużym stopniu uzależnione było od ówczesnego układu politycznego w kraju oraz od stanu organizacyjnego sił porządkowych działających do tej pory na ziemiach nowo odrodzonej Polski. Fakt ten z jednej strony ułatwiał tworzenie nowej policyjnej formacji, z drugiej zaś stwarzał wiele problemów w związku z jej ujednoczeniem. Jeszcze przed 11 listopada 1918 r. rozpoczęto prace dotyczące tego zagadnienia, czego przejawem były rozwiązania

proponowane przez różne ośrodki polityczne związane mniej lub bardziej z poszczególnymi koncepcjami politycznymi odnośnie do roli administracji i samego państwa¹. W okresie 1917–1918 decydującą rolę odgrywały organizacje porządkowe wywodzące się z ruchów partyjnych i samorządowych i to właśnie one stanowiły przyczynę do powstania państwowych organów policyjnych w odrodzonej Polsce. Wspomnieć w tym miejscu należy Milicję Ludową, samorządową Milicję Miejską funkcjonującą w miastach Królestwa Polskiego od 1916 r., czy też warszawską Straż Narodową. Tworzenie nowych struktur policyjnych na podłożu tych formacji prowadziło do powstawania niemal „partyjnych”, militarnych organizacji służących do zabezpieczenia ładu i porządku publicznego, składających się z ludzi bezpośrednio związanych z tymi ugrupowaniami bądź też pozostających pod bardzo silnym ich wpływem, co w rezultacie prowadziło do powstawania zbrojnych formacji dbających o interesy poszczególnych ugrupowań. Dlatego w Milicji Ludowej do głosu przede wszystkim dochodziły czynniki lewicowe, czy wręcz komunistyczne, natomiast Milicja Miejska powszechnie uważana była za zbrojne ramię prawicy².

Milicja Ludowa i Policja Komunalna

W pierwszych dniach listopada 1918 r. Polska Partia Socjalistyczna przeżywała okres żywiołowego rozwoju zarówno pod względem propagandowym, jak również rewolucyjnym, w związku z czym właśnie w tym okresie nasiliły się działania tej partii zmierzające do utworzenia formacji dbającej o utrzymanie bezpieczeństwa publicznego, która po jej utworzeniu zaczęła funkcjonować pod nazwą Milicja Ludowa. Podstawowymi kadrami stanowiącymi jej członkami byli członkowie dawnego Pogotowia Bojowego PPS, Polskiej Organizacji Wojskowej, Polskiego Stronnictwa Ludowego „Wyzwolenie”, a także robotnicy oraz ludność pochodzenia chłopskiego. Z chwilą powstania Tymczasowego Rządu Ludowej Republiki Polskiej działacze PPS doprowadzili do podporządkowania mu Milicji Ludowej, przy czym rząd ten zapowiadał w swoim manifestie stworzenie formacji bezpieczeństwa publicznego³. W okresie tym powstały pierwsze oddziały Milicji Ludowej w Radomskim, Kieleckim, Lubelskim oraz w Zagłębiu Dąbrowskim. Tak szybki rozwój tej formacji stworzył potrzebę ujęcia Milicji Ludowej w pewne ramy organizacyjne, dlatego też w połowie listopada 1918 r. utworzona została Komenda Główna i Sztab Główny Milicji Ludowej z siedzibą w Warszawie. Jednostki terenowe tej formacji zostały dostosowane przede wszystkim do struktur partyjnych PPS. Stworzone zostały komendy okręgowe, obwodowe oraz miejscowe. W tym czasie formacja ta nieformalnie została podporządkowana rządowi Jędrzeja Moraczewskiego, a jej głównym zadaniem było wykonywanie działań zmierzających do ochrony ładu i porządku publicznego⁴. W takiej sytuacji Sztab Komendy Głównej Milicji Ludowej skierował do

¹ R. Litwiński, *Korpus Policji w II Rzeczypospolitej*, Lublin 2007, s. 21.

² A. Peptoński, *Geneza Policji Państwowej w II Rzeczypospolitej*, „Zeszyty Naukowe ASW” 1990, nr 60, s. 154–176.

³ R. Litwiński, *Organa bezpieczeństwa publicznego w polskiej myśli politycznej w latach 1914–1939 – zarys problemu*, [w:] J. Kukulski (red.), *Dziedzictwo Andrzeja Frycza Modrzewskiego w myśli humanistycznej i politycznej*, t. 1, Toruń 2004, s. 325–336.

⁴ A. Misiuk, *Historia Policji w Polsce od X wieku do współczesności*, Warszawa 2008, s. 96–97.

Ministra Spraw Wewnętrznych pismo, w którym przedstawiono propozycje utworzenia przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych państwowej Milicji Ludowej opartej na kadrach pepeesowskiej formacji paramilitarnej. Koncepcja stworzenia formacji opartej na tych wzorcach została zaakceptowana przez Józefa Piłsudskiego, który 5 grudnia 1918 r. jako tymczasowy Naczelnik Państwa podpisał dekret o „upaństwowieniu” Milicji Ludowej – formacji o charakterze wojskowym, podporządkowanej Ministrowi Spraw Wewnętrznych, jednostce umundurowanej, uzbrojonej, składającej się z osób o odpowiednich kwalifikacjach fizycznych i moralnych, które zobowiązane zostały do podpisania deklaracji obligującej do obrony ładu i porządku w Polskiej Republice Ludowej⁵. Zaznaczyć również należy, iż jednocześnie dość prężnie rozwijały się wszelkie ochotnicze i obywatelskie służby porządkowe, które spontanicznie tworzyły się na terenie dawnego Królestwa Polskiego. Przepisy o Milicji Ludowej nie dotyczyły policji samorządowych, które działały z różnym nasileniem na terenie całego kraju. Władzę zwierzchnią w Milicji Ludowej pełnił komendant główny z podległym mu organem – Komendą Główną. Ponadto utworzono w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych Wydział Milicji, który odpowiedzialny był za prace związane z organizacją i szeroko pojętą logistyką w tzw. terenie. Najwyższym terenowym organem Milicji Ludowej były komendy okręgowe, którym dalej podlegały komendy powiatowe (obwodowe) oraz najniższy szczebel organizacyjny tej formacji – posterunki.

W dniu 13 grudnia 1918 r. na stanowisko Komendanta Głównego Milicji powołany został oficer Pierwszej Brygady Legionów, kpt Ignacy Boerner. Ukształtowała się również struktura wewnętrzna Komendy Głównej Milicji Ludowej, którą tworzył sztab oraz cztery wydziały:

1. Służby Czynnej.
2. Rezerw.
3. Informacyjno-Wywiadowczy.
4. Administracyjny.

Szczególłą rolę odgrywał wydział trzeci, informacyjno-wywiadowczy, którego głównym zadaniem było zajmowanie się wywiadem politycznym oraz informowanie rządu o stanie bezpieczeństwa w kraju, przy czym nie chodziło tu o bezpieczeństwo związane z ładem i porządkiem publicznym, a raczej o nastroje polityczne w poszczególnych rejonach. W stosunkowo krótkim czasie zresztą wydział ten został rozbudowany przez stworzenie trzech kolejnych sekcji:

1. Do walki z bandytyzmem.
2. Do likwidowania zjawiska spekulacji.
3. Do spraw politycznych.

Z początkiem stycznia 1919 r. Komenda Główna Milicji Ludowej wraz z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych przystąpiły do organizowania jednostek terenowych tej formacji. W wyniku tych prac utworzono dwanaście okręgów, które obejmowały obszar dawnego Królestwa Polskiego:

1. Warszawski.
2. Siedlecki.
3. Lubelski.
4. Radomski.

⁵ Przepisy o organizacji Milicji Ludowej, Dz.U. MSW z 1918 r. nr 2, poz. 18.

5. Kielecki.
6. Częstochowski.
7. Łódzki.
8. Płocki.
9. Kaliski.
10. Suwalski.
11. Łomżyński.
12. Zagłębia Dąbrowskiego.

W tym samym czasie, tj. 9 stycznia 1919 r., Naczelnik Państwa podpisał dekret o organizacji Policji Komunalnej⁶, którą utworzono na bazie istniejących już wcześniej milicji miejskich, których już sama nazwa wskazywała na to, iż są to formacje mające za zadanie przede wszystkim zapewnić ogólnie pojęte bezpieczeństwo publiczne oraz wykonywać polecenia władz państwowych i samorządowych. Tworzenie i utrzymanie tych formacji było niezwykle skomplikowane i w związku z tym napotykało na szereg trudności. Przy ich tworzeniu największy wkład wносиły zarządy władz miejskich i organów samorządu powiatowego, jednak władza zwierzchnia należała do organów państwowych oraz do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, które mianowało wszystkich kierowników urzędów policyjnych, co bardzo często było sprzeczne z interesami władz samorządu lokalnego. Kwestia finansowania Policji Komunalnej przypadła w równej części samorządom lokalnym, jak i Skarbowi Państwa. Na mocy dekretu z chwilą powołania Policji Komunalnej zlikwidowane zostały wszelkie inne istniejące organizacje o charakterze porządkowym z wyjątkiem Milicji Ludowej, przy czym zaznaczyć trzeba, iż dekretem tym zostały objęte jedynie ziemie centralne, tj. kieleckie, lubelskie, warszawskie, łódzkie i białostockie. Bezpośrednią władzę nad tą formacją przejął Wydział Policji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, przekształcony 20 stycznia 1919 r. w Naczelny Inspektorat Policji Komunalnej, na której czele stanął późniejszy Komendant Główny Policji, sympatyk endecji Marian Borzecki⁷. Głównym jej zadaniem było tworzenie jednostek terenowych oraz koordynowanie ich funkcjonowania. W marcu 1919 r. definitywnie przekształcono Milicję Miejską w jednostki Policji Komunalnej, których podstawowymi organami były powiatowe urzędy policyjne, którym kolejno podlegały komisariaty oraz posterunki miejskie i gminne. Utworzenie Policji Komunalnej było jednym z etapów zmierzających do ujednoczenia służb bezpieczeństwa publicznego, a trzon jej kadry w dużej mierze stanowili funkcjonariusze milicji miejskich. Analizując sposób organizacji Policji Komunalnej oraz jej skład kadrowy, można dojść do wniosku, iż w zasadzie jest to kontynuacja wcześniej działającej Milicji Miejskiej. Jednak biorąc pod uwagę fakt, iż formacja ta działała wcześniej pod kontrolą okupantów i niejednokrotnie była przez nich wykorzystywana nie tylko do celów porządkowych, mogło być źle odbierane przez społeczeństwo, co najprawdopodobniej zadecydowało o zmianie jej nazwy przy niewielkiej modyfikacji zakresu jej obowiązków. W kwietniu 1919 r. zakończył się proces formowania Policji Komunalnej.

⁶ Dekret o organizacji Policji Komunalnej, 9 I 1919 r., Dz.PPP 1919, nr 5.

⁷ K. Filipow (red.), *Komendanci Główni Policji Państwowej 1919–1939*, Białystok 1997, s. 39–47.

Funkcjonowanie kilku formacji bezpieczeństwa publicznego, gdyż obok wymienionych Milicji Ludowej i Policji Komunalnej należy wspomnieć chociażby o Straży Kolejowej i Żandarmerii Krajowej, prowadziło do swoistego chaosu oraz konfliktów kompetencyjnych pomiędzy tymi formacjami, czego następstwem była nie tylko wzajemna rywalizacja, ale również walki czy rozbrajanie⁸. Do tego typu przypadków dochodziło bardzo często i miało to miejsce szczególnie podczas pogarszania się stanu bezpieczeństwa, przy czym zaznaczyć trzeba, iż w pierwszej połowie 1919 r. nastąpił gwałtowny wzrost bandytyzmu. Główną przyczyną takiego stanu rzeczy było ogromne zubożenie społeczeństwa po zakończonych działaniach wojennych oraz szabrowniczych wręcz zachowaniach żołnierzy zaborczych armii wycofujących się z terenu dawnego Królestwa Polskiego. Nie bez znaczenia była również jakość nowo powstałych organów bezpieczeństwa, które jak podkreślał Józef Ostachowski – poseł Polskiego Zjednoczenia Ludowego: „pozostawiają wiele do życzenia, bo biorą pieniądze i śpią po domach zamiast pilnować i wcale nie troszczą się o to, by swe obowiązki sumiennie spełnić [...]”⁹. Nie był to jedyny głos stwierdzający słabą jakość funkcjonujących formacji bezpieczeństwa publicznego. Świadomość taką mieli również inni decydenci, wśród których coraz częściej pojawiała się teza głosząca ideę stworzenia jednolitej, ogólnopaństwowej organizacji policyjnej będącej ponad podziałami partyjnymi, służącej przede wszystkim zapewnieniu bezpieczeństwa obywateli. Zresztą koncepcja stworzenia Policji Państwowej podległej rządowi centralnemu pojawiła się już w pracach prowadzonych przez Jana Steckiego – Ministra Spraw Wewnętrznych w rządach pod patronatem Rady Regencyjnej w czasie I wojny światowej¹⁰.

Pomimo coraz częściej pojawiających się w tej sprawie głosów sytuacja pozostawała nadal nierozwiązana, a zatargi i nieporozumienia pomiędzy formacjami policyjnymi zdarzały się nadal. W marcu 1919 r. w czasie strajku w Zagłębiu Dąbrowskim funkcjonariusze Milicji Ludowej stanęli po stronie strajkujących robotników przeciwko prawicowym bojówkarzom i wojsku, natomiast 10 kwietnia 1919 r. w Siedlcach doszło do otwartego konfliktu pomiędzy urzędami Policji Komunalnej i Milicji Ludowej. Podobne zdarzenia miały również miejsce w Ostrowcu i Łomży, a w powiecie krasnostawskim doszło do rozbrojenia funkcjonariuszy Milicji Ludowej przez policjantów z Policji Komunalnej. Zdarzenia te miały wpływ na to, że coraz częściej nad przyszłością tych służb zastanawiano się na posiedzeniach sejmu, podczas których niestety znów górę wzięły względy polityczne, a nie bezpieczeństwo publiczne. Posłowie prawicy skupieni wokół Józefa Piłsudskiego sugerowali likwidację kłopotliwej skądinąd Milicji Ludowej, przy czym brali pod uwagę przynajmniej częściowe wykorzystanie jej potencjału osobowego, natomiast w kręgach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych najczęściej brano

⁸ H. Wardęski, *Moje wspomnienia policyjne*, Warszawa 1926, s. 255–259.

⁹ „Sprawozdanie Stenograficzne z posiedzenia Sejmu ustawodawczego” 1919, nr 34, łam. XXXIV/16–XXXIV/17.

¹⁰ Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie, Archiwum Jana Steckiego, rkps 571, k. 189–204. Szerzej na ten temat zob. J. Kochanowski, *O kształt polskiej policji – styczeń 1917–listopad 1918*, „Przegląd Historyczny” 1986, t. LXXVII, z. 3, s. 481–492.

pod uwagę stworzenie przyszłej jednolitej służby bezpieczeństwa na bazie Milicji Ludowej¹¹. Sam Piłsudski prawdopodobnie uważał, iż przyszła policja powinna zostać utworzona na wzór wojskowy z podległością wyłącznie Ministrowi Spraw Wewnętrznych. Jeszcze inny pogląd reprezentowali początkowo sympatycy endecji, którzy opowiadali się za zlikwidowaniem dotychczasowych organów o charakterze partyjnym i utworzeniem formacji na wzór Żandarmerii Polowej, podporządkowanej Ministrowi Spraw Wojskowych, a funkcjonującej jako organ wykonawczy Ministra Spraw Wewnętrznych¹².

W sporze tym szalę zwycięstwa przeważył argument, iż szeregi Milicji Ludowej w coraz większym stopniu opanowywane są przez komunistów oraz ich sympatyków, skutkiem czego rozpoczął się proces sukcesywnego ograniczania wpływów tej formacji. W kwietniu 1919 r. zlikwidowane zostały te komendy okręgowe Milicji Ludowej, które były nieprzystosowane do ówczesnego stanu administracji państwa, a ponadto zezwolono na przechodzenie służących tam funkcjonariuszy w szeregi Policji Komunalnej. Jednocześnie w tym samym czasie prowadzone były szeroko zakrojone działania zmierzające do faktycznego ujednoczenia organizacji odpowiedzialnych za stan porządku i bezpieczeństwa publicznego w kraju. Milicję Ludową i Policję Komunalną podporządkowano jednej wspólnej Komendzie Głównej z siedzibą w Warszawie, a komendant obydwu tych formacji bezpośrednio miał podlegać Ministrowi Spraw Wewnętrznych oraz miał sprawować władzę nad jednostkami terenowymi Policji i Milicji. Na stanowisko komendanta głównego w dniu 8 kwietnia 1919 r. powołano kpt. Kazimierza Młodzianowskiego¹³.

Nowa formacja policyjna przyjęła nazwę: Straż Bezpieczeństwa, a projekt dotyczący szczegółowej jej organizacji trafił do sejmowej komisji administracyjnej. Nie czekając na wyniki prac komisji sejmowych, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych rozpoczęło zakrojone na szeroką skalę działania związane z organizowaniem nowo powstałej formacji. W dniu 17 czerwca 1919 r. rozwiązana została Komenda Główna Policji Komunalnej i Milicji Ludowej, która tak naprawdę była tymczasowym niemalże sztucznym tworem pozbawionym na dłuższą metę racji bytu. Ciekawy jest również fakt, iż pomimo braku stanowiska sejmu co do organizacji oraz struktur nowo powstałej Straży Bezpieczeństwa rozpoczęto tworzenie tej formacji, opierając się przede wszystkim na istniejących jednostkach Policji Komunalnej, pomijając zupełnie odstawioną na boczne tory Milicję Ludową. Naczelna Inspekcja Policji Komunalnej przekształciła się w Komendę Główną Straży Bezpieczeństwa i została organem nadrzędnym dla wszystkich formacji policyjnych działających na terenie Polski. Podobnie rzecz wyglądała z jednostkami terenowymi. Organy Straży Bezpieczeństwa powstawały z przekształcenia jednostek Policji Komunalnej, a jej komendanci automatycznie stawali się przełożonymi tych placówek. W tym samym czasie projekt ustawy trafił ponownie pod obrady sejmowe, by ostatecznie w dniu 24 lipca 1919 r. uchwalona została ustawa o Policji Państwowej, a nie o Straży Bezpieczeństwa, jak było w pierwotnym projekcie, określając ją jako organizację służby bezpieczeństwa władz państwowych i samorządowych¹⁴ i tak naprawdę był

¹¹ A. Misiuk, *Historia Policji...*, s. 99.

¹² A. Pepłoński, *Geneza Policji Państwowej w II Rzeczypospolitej...*, s. 169–170.

¹³ A. Misiuk, *Historia Policji...*, s. 99.

¹⁴ Ustawa z dnia 24 lipca 1919 roku o policji państwowej, Dz. PPP 1919, nr 61, poz. 363.

to pierwszy formalny krok zmierzający w kierunku stworzenia jednolitego korpusu policyjnego w II Rzeczypospolitej.

Powstanie Policji Państwowej

Z chwilą wprowadzenia w życie ustawy z dnia 24 lipca 1919 r. straciły moc obowiązujące dekrety o organizacji Milicji Ludowej z 5 grudnia 1918 r. i 7 lutego 1919 r. oraz dekret o organizacji Policji Komunalnej z 9 stycznia 1919 r. Zgodnie z ustawą Policja Państwowa była państwową organizacją służby bezpieczeństwa, której główne i podstawowe zadanie stanowiła ochrona bezpieczeństwa, ładu, spokoju i porządku publicznego. Policja miała więc odgrywać rolę organów wykonawczych władz państwowych i samorządowych, a ponadto w myśl art. 13 tej ustawy¹⁵ urzędy prokuratorskie oraz władze sądowe mogły wydawać bezpośrednio zlecenia policji zgodnie z przepisami o postępowaniu karnym. Komendant Główny Policji Państwowej posiadał uprawnienia władcze w zakresie organizacji, administracji, zaopatrzenia, uzbrojenia oraz uzupełniania i wyszkolenia Policji, nie posiadał natomiast wpływu na charakter zadań wykonywanych przez podległych mu funkcjonariuszy, co niestety bardzo niekorzystnie wpływało na funkcjonowanie formacji, prowadziło do wielu nieporozumień kompetencyjnych oraz miało dość duży wpływ na ogólne osłabienie korpusu policyjnego¹⁶.

Struktury organizacyjne Policji dostosowane były do podziału sądowego kraju. Jak już nadmieniono, władzę naczelną pełnił Komendant Główny Policji Państwowej, podległy bezpośrednio Ministrowi Spraw Wewnętrznych. Na szczeblu województw znajdowały się komendy okręgowe, a na terenie powiatów komendy powiatowe, przy czym w pewnych sytuacjach jedna komenda powiatowa mogła obsługiwać terytorialnie nawet kilka powiatów. Najmniejszymi komórkami organizacyjnymi były komisariaty Policji, które swoim terenem działania w zależności od sytuacji mogły obejmować całe miasta bądź dzielnice oraz posterunki policji działające na terenie gminy, jej części lub też kilku gmin. Struktura organizacyjna tych jednostek uzależniona była od wielu czynników, które miały wpływ na ich rozmieszczenie. Najistotniejszymi z czynników były gęstość zaludnienia obsługiwanego rejonu oraz jego kryminalność. Na czele wymienionych jednostek organizacyjnych stali komendanci, a jedynie komisariatami kierowali komisarze policji. Sprawy natury personalnej były poruszane również w art. 25 ustawy, w którym to określono zasady odpowiedzialności dyscyplinarnej za naruszenie dyscypliny służbowej oraz obowiązujących przepisów. W artykule tym wymieniono następujące rodzaje kar: nagana zwykła, nagana formalna (zawarta w rozkazie dziennym), areszt do siedmiu dni, przeniesienie na urząd z niższym dodatkiem służbowym, degradacja oraz wydalenie ze służby¹⁷.

Ustawa zapowiadała, że korpus policji będzie uzupełniany na zasadzie dobrowolnego zgłaszania się kandydatów spełniających określone warunki, tj. obywatelstwo polskie, nieskazitelna przeszłość, wiek od 23 do 45 lat, zdrowie oraz odpowiedni wzrost (nie mniej niż 169 cm), znajomość języka polskiego w mowie

¹⁵ Ibidem, art. 13.

¹⁶ A. Misiuk, *Historia Policji...*, s. 101.

¹⁷ Ustawa z dnia 24 lipca 1919 roku o policji państwowej, Dz.PPP 1919, nr 61, poz. 363.

i piśmie oraz umiejętność liczenia. Ponadto kandydaci na wyższych funkcjonariuszy policji poza określonymi warunkami zdrowotnymi i moralnymi powinni posiadać odpowiednie wykształcenie. W przypadku zastępców komendantów okręgowych – co najmniej wykształcenie średnie, natomiast w przypadku komendantów okręgowych, zastępcy komendanta głównego i komendanta głównego – wykształcenie wyższe¹⁸. Cały korpus policji został podzielony na dwie grupy funkcjonariuszy: wyższych i niższych. Do pierwszej grupy należy zaliczyć:

1. Komendanta głównego.
2. Zastępcę komendanta głównego.
3. Nadinspektora.
4. Inspektora.
5. Nadkomisarza.
6. Komisarza.
7. Podkomisarza.
8. Aspiranta.

Do korpusu niższych funkcjonariuszy należeli:

1. Starszy przodownik.
2. Przodownik.
3. Starszy posterunkowy.
4. Posterunkowy.

Na wyższe stopnie policyjne mianowania dokonywał Minister Spraw Wewnętrznych, natomiast na niższe stosowni komendanci okręgowi.

Ustawa z dnia 24 lipca 1919 r., która ustanowiła scentralizowaną i jednolitą służbę bezpieczeństwa, tak naprawdę przez długi jeszcze okres była jedynie aktem prawnym, który w bardzo minimalnym stopniu miał praktyczne zastosowanie. Młoda, dopiero co odrodzona po tak długiej niewoli Polska borykała się z problemami natury administracyjno-organizacyjnej. Trzeba zaznaczyć, że tylko na ziemiach dawnego Królestwa Polskiego, i to w stopniu bardzo podstawowym, podjęto działania mające na celu organizację terenowych jednostek Policji Państwowej. Nie wynikało to ze złej woli ówczesnych decydentów, a raczej z tego, iż władza centralna z siedzibą w Warszawie nie zdążyła podporządkować sobie wszystkich ziem wchodzących w skład nowo powstałego państwa. Zbyt krótki okres od odzyskania niepodległości oraz zróżnicowanie narodowościowe w niektórych regionach Polski powodowało, iż miejscowe władze nie do końca uznawały zwierzchność władz centralnych i uważały się od nich niezależne. Przykładem takim mogą być chociażby ziemie dawnego zaboru pruskiego, które z dużą rezerwą podchodziły do władz centralnych i czekały na ostateczną decyzję państw sprzymierzonych co do dalszego losu młodego państwa i wchodzących w jego skład ziem. Również inne tereny posiadały całkiem autonomiczną władzę, czego przykładem może być Galicja Zachodnia. Innym istotnym skądinąd problemem, który utrudniał scentralizowanie administracji państwowej oraz utrudniał konkretne określenie jej zasięgu, był fakt, iż w niektórych rejonach przygranicznych przez cały czas prowadzone były działania wojenne, czego przykładem były Kresy Wschodnie, Galicja oraz Wileńszczyzna¹⁹.

¹⁸ Ibidem, art. 25.

¹⁹ A. Misiuk, *Historia Policji...*, s. 101–102.

Prace związane z organizowaniem jednolitej służby bezpieczeństwa publicznego w terenie odbywały się więc w bardzo trudnych warunkach, przy niejednokrotnej niechęci miejscowej ludności. Działania te prowadzono sukcesywnie, poczynawszy od ziem dawnego Królestwa Polskiego, poprzez kolejne tereny, które kolejno przemawiane były przez władzę organów centralnych, a w celu usprawnienia tego procesu tworzone były przepisy przejściowe do ustawy o Policji Państwowej z 1919 r.

Policja Państwowa na ziemiach Królestwa Polskiego

Początek tworzenia służb bezpieczeństwa nowego państwa wiąże się z ziemiami dawnego Królestwa Polskiego. Zarówno Milicja Ludowa, jak i Policja Komunalna swoją jurysdykcją nie wychodziły poza ten obszar. Podobnie było z Policją Państwową na początku jej działalności. Komendant Główny rozkazem z 20 sierpnia 1919 r. powołał początkowo sześć komend okręgowych:

1. Miasta Warszawy.
2. Województwa warszawskiego.
3. Województwa łódzkiego.
4. Województwa białostockiego.
5. Województwa kieleckiego.
6. Województwa lubelskiego.

Do głównych zadań komend okręgowych należało przede wszystkim stworzenie odpowiednich warunków organizacyjno-kadrowych do organizowania jednostek terenowych niższego szczebla w postaci komend powiatowych, komisariatów oraz posterunków na podległym sobie terenie. Za funkcjonowanie komend okręgowych odpowiedzialni byli poszczególni wojewodowie, natomiast za powiatowe organy policyjne odpowiedzialni byli starostowie. Ponadto starosta miał prawo decydować o rozmieszczeniu komisariatów i posterunków na terenie podległego mu powiatu²⁰.

Dzięki tak wypracowanej formie oraz przy dużym wsparciu władz administracji lokalnej udało się stworzyć na terenie dawnego Królestwa Polskiego sieć jednostek policyjnych, które przynajmniej w stopniu podstawowym oddawały założenia ustawy z 24 lipca 1919 r. Proces ten jednakże przebiegał bardzo powoli, a jego twórcy napotykali na szereg trudności, które w największym stopniu wynikały z niedofinansowania nowo powstałej formacji, słabego wyszkolenia kadr oraz braku jednolitego uzbrojenia i umundurowania. Pomimo tak wielu trudności tereny dawnego Królestwa Polskiego znajdowały się w dużo lepszej sytuacji niż inne obszary państwa polskiego oddalone od Warszawy.

Policja Państwowa na terenie Galicji

Ziemie byłego zaboru austriackiego były kolejnym obszarem, na którym wprowadzona została w życie ustawa z 24 lipca 1919 r. Prężne ośrodki miejskie, jakimi niewątpliwie były Kraków i Lwów, doprowadziły do ukonstytuowania organów władzy polskiej już w 1918 r. Zaangażowanie w tworzenie organów porządku publicznego świadczyć może o dużej potrzebie utworzenia takiej formacji, jak również o tożsamości narodowej zamieszkującej tam ludności. W Galicji Zachodniej

²⁰ Ibidem, s. 102.

sprawami porządku publicznego zajęła się Straż Bezpieczeństwa Polskiej Komisji Likwidacyjnej, na czele której stał gen. Eugeniusz Dąbrowiecki. Stworzone zostały też jednostki okręgowe i powiatowe, które swoją jurysdykcją objęły Środkową i Zachodnią Galicję oraz w mniejszym stopniu Śląsk Cieszyński i Zagłębie Dąbrowskie.

Inaczej przebiegał proces budowy organów porządku publicznego na terenach Galicji Wschodniej, gdzie tradycyjne zadania policyjne w październiku 1918 r. przejęły oddziały żandarmerii. Przy Wojskowej Komendzie Obrony Lwowa utworzony został pierwszy oddział żandarmerii pod nazwą: Żandarmeria Obrony Lwowa. W 1919 r. inspektorat tej straży utworzył w wielu miejscowościach Galicji Wschodniej jej terenowe placówki, których łączna liczebność kadrowa dochodziła do niemal dwudziestu tysięcy osób. Siedziba Żandarmerii Galicji Wschodniej mieściła się we Lwowie, a na jej czele stanął późniejszy komendant główny Policji Państwowej, podpułkownik Wiktor Zygmunt Sas-Hoszowski – oficer austriackiej Żandarmerii Krajowej, a w odrodzonej Polsce główny organizator polskiej służby bezpieczeństwa we Lwowie²¹. Ze względu na fakt, iż w Galicji Wschodniej w tym czasie były prowadzone działania wojskowe przeciwko Ukraińcom, korpus żandarmerii został podzielony na żandarmerię krajową oraz polową, które w zakresie swych obowiązków miały zadania zarówno policyjne, jak i wojskowe, a terenem ich działania było przede wszystkim zaplecze frontowe. Na początku 1919 r. dowództwa żandarmerii lwowskiej i krakowskiej połączyły swoje siły, tworząc wspólny organ zarządzający, a pod koniec tego roku rozpoczęto faktyczny proces unifikacyjny organów policyjnych dla całej Galicji²².

Kolejny etap nastąpił pod koniec 1919 r., kiedy to Ministerstwo Spraw Wewnętrznych przyjęło do służby kandydatów, którzy wywodzili się z wojskowych organizacji bezpieczeństwa publicznego, a w szczególności z Żandarmerii Krajowej i Rządowej Służby Bezpieczeństwa²³. Dzięki tym działaniom na terenie Galicji udało się wprowadzić organizację Policji Państwowej, tworząc tymczasowe Komendy Okręgowe we Lwowie, Krakowie i Przemyślu²⁴. Utworzone komendy okręgowe oraz utworzone w późniejszym czasie podległe im komendy powiatowe i komendy miejskie miały charakter tymczasowy, gdyż w dalszym ciągu na terenie Małopolski nie została powołana administracja polityczna II stopnia, czyli władze województw, a ciągłe działania wojenne, w dalszym ciągu obejmujące swoim działaniem teren Galicji, uniemożliwiały powstanie zunifikowanej formacji działającej zgodnie z założeniami ustawy z dnia 24 lipca 1919 r. W dniu 28 kwietnia 1920 r. utworzono Komendę Okręgową Policji Państwowej „Wschód” z tymczasową siedzibą we Lwowie, a po zakończeniu konfliktu zbrojnego z Rosją Radziecką na terenie Wschodniej Galicji udało się wreszcie ustanowić wojewódzkie władze

²¹ K. Filipow (red.), *Komendanci...*, s. 29–33.

²² A. Misiuk, *Historia Policji...*, s. 102.

²³ Rozporządzenie wykonawcze Ministra Spraw Wojskowych i Ministra Spraw Wewnętrznych w przedmiocie wcielania żandarmerii krajowej i policji wojskowej na obszarze byłej Galicji do Policji Państwowej na zasadzie art. 3 Przep. Przejściowych do Ustawy o Policji Państwowej z dnia 24 lipca 1919 r. (Dz. Praw nr 61, poz. 363 z dnia 12 listopada 1919 r., Dz.U.RP 1919, nr 87, poz. 475).

²⁴ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z 14 listopada 1919 r., Dz.U.RP 1919, nr 91, poz. 494.

administracyjne, co pozwoliło na organizację stałych urzędów Policji Państwowej. Zachowane zostały Komendy Okręgowe we Lwowie i Krakowie, zmianie uległ jedynie ich zasięg terytorialny, natomiast komenda okręgowa w Przemyślu została przeniesiona do Stanisławowa, zaś utworzoną w kwietniu 1920 r. we Lwowie Komendę Policji Państwowej „Wschód” przeniesiono do Tarnopola. Z uwagi na ustawową konieczność bezpośredniego podporządkowania działających w Małopolsce komend okręgowych organowi władzy naczelnej, tj. Komendzie Głównej Policji Państwowej, w dniu 13 września 1921 r. została zlikwidowana Komenda Policji Państwowej dla byłej Galicji, a zakres jej obowiązków zasadniczo został przekazany Komendzie Głównej Policji Państwowej w Warszawie²⁵.

Policja Państwowa na Kresach Wschodnich

Kolejny etap unifikacji służb bezpieczeństwa objął tereny wschodniej Polski. Były to ziemie wchodzące w skład przyszłych województw: wołyńskiego, poleskiego i nowogródzkiego²⁶. Podobnie jak tereny Galicji ziemie te również objęte były szeroko zakrojonymi działaniami wojskowymi, szczególnie podczas toczącej się w latach 1919–1921 wojny polsko-sowieckiej. Na opuszczonych przez wojska niemieckie w lutym 1919 r. ziemiach wschodnich powstała namiastka władzy cywilnej w formie instytucji Generalnego Komisarza Cywilnego przy Zarządzie Wojskowym Kresów Wschodnich. W czerwcu 1919 r. tereny te zostały podzielone na trzy okręgi: wileński, poleski i wołyński, natomiast w styczniu 1920 r. okręg wołyński stał się samodzielnym obwodem zarządzanym przez Komisariat Ziem Wołynia i Frontu Podolskiego na czele z Komisarzem Naczelnym Antonim Mińkiewiczem. We wrześniu 1920 r. zniesiony został urząd Komisarza Generalnego oraz Komisarza Ziem Wołynia i Frontu Podolskiego, a jednocześnie powołano nowy organ w postaci Tymczasowego Zarządu Terenów Przyfrontowych i Etapowych, czego następstwem był stopniowy proces przejmowania przez organy cywilne od oddziałów żandarmerii polowej zadań związanych z ochroną ładu i porządku publicznego na administrowanym terenie. W tym też czasie powołano Komendę Policji Terenów Przyfrontowych i Etapowych z siedzibą w Konstancinie, a kierowanie nią powierzono insp. Tadeuszowi Zbrożkowi. Do głównych zadań tej instytucji należało tworzenie cywilnych jednostek policyjnych na nowo wyzwolonych ziemiach wschodnich w miarę przesuwania się wojsk polskich na wschód. Ostatecznie proces unifikacyjny służb bezpieczeństwa na ziemiach wschodnich został zakończony utworzeniem 13 stycznia 1921 r. organów Policji Państwowej w neutralnym pasie na granicy polsko-radzieckiej na podstawie dwustronnej umowy dnia 12 października 1920 r. W nowo powstałych warunkach bezcelowe stało się utrzymywanie sztucznej w istocie Komendy Policji Terenów Przyfrontowych i Etapowych, dlatego też z dniem 14 marca 1921 r. została ona zlikwidowana²⁷.

²⁵ A. Misiuk, *Historia Policji...*, s. 103–104.

²⁶ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 grudnia 1920 r. w przedmiocie rozciągnięcia mocy obowiązującej ustawy o policji państwowej z dnia 24 lipca 1919 r. (nr 61, poz. 363, Dz.PPP z r. 1919) na obszarach okręgów administracyjnych Wołyńskiego, Poleskiego i Nowogródzkiego, Dz.U.RP 1921, nr 3 poz. 15.

²⁷ A. Misiuk, *Historia Policji...*, s. 104–105.

Problemy związane z tworzeniem organów władzy II Rzeczypospolitej nie ominęły również ziemi wileńskiej, gdzie toczył się polsko-litewski konflikt zbrojny, a samo Wilno było trzykrotnie zajmowane przez wojska polskie: w styczniu i kwietniu 1919 r. oraz ostatecznie w październiku 1920 r. Wykonując polecenia Józefa Piłsudskiego, generał Lucjan Żeligowski – późniejszy Minister Spraw Wojskowych, utworzył 12 października 1920 r. Komisję Rządzącą Litwy Środkowej, a następnego dnia wewnątrz tej Komisji powołano Wydział Bezpieczeństwa Publicznego na czele z płk. Witoldem Lisowskim. Głównym zadaniem tej komórki było budowanie struktur organizacyjnych tworzonej tam Policji Państwowej oraz rozpoczęcie intensywnego werbunku kadr.

W stosunkowo krótkim czasie udało się powołać do życia Komendę Miasta Wilna, Komendy Powiatowe w Wilnie, Święcinach i Oszmianie oraz komisariaty w Wilnie. W tym wypadku pośpiech miał niejako podwójne znaczenie – poza zrozumiałą koniecznością utworzenia formacji służącej do ochrony ładu i porządku publicznego władzom centralnym w Warszawie zależało na przekonaniu opinii publicznej, iż na Litwie Środkowej faktycznie rozpoczęły działalność organy polskiej administracji politycznej. W dniu 21 lutego 1921 r. Wydział Bezpieczeństwa Publicznego przekształcono w Komendę Główną Litwy Środkowej z Czesławem Grabowskim na czele²⁸. Ziemie Litwy Środkowej zostały ostatecznie przyłączone do Polski w marcu 1922 r.

Początkowo Komenda Główna Policji Państwowej Litwy Środkowej w sprawach organizacyjnych, dyscyplinarnych i szkoleniowych została podporządkowana Komendzie Głównej w Warszawie, a w zakresie czynności wykonawczych delegatowi rządu w Wilnie. W dniu 12 lipca 1922 r. Komenda Główna Policji Państwowej Ziemi Wileńskiej wraz z podległymi jej jednostkami została przekształcona w Komendę XVI Okręgu PP w Wilnie²⁹.

Policja Państwowa na ziemiach zaboru pruskiego

Zupełnie inaczej wyglądała sytuacja na ziemiach byłego zaboru pruskiego. W dniu 29 grudnia 1918 r. wybuchło powstanie zbrojne, którego celem stało się przyłączenie tych terenów do Polski. W tym czasie sprawami ładu i porządku publicznego zajmowały się terenowe organy Straży Ludowej i Żandarmerii, które podporządkowane były Wydziałowi Wojskowemu Naczelnej Rady Ludowej z siedzibą w Poznaniu. Na mocy postanowień Traktatu Wersalskiego przyznających Polsce dużą część Wielkopolski i Pomorza w dniu 1 sierpnia 1919 r. powstało Ministerstwo byłej Dzielnicy Pruskiej³⁰, które miało za zadanie przeprowadzić niełatwą operację scalenia ziem byłego zaboru pruskiego oraz unifikację służb bezpieczeństwa. Przedsięwzięcie to udało się zrealizować w czerwcu 1920 r. w wyniku wcielenia do Policji Państwowej wszelkich organów porządkowych działających na terenie Wielkopolski i Pomorza. Utworzono tam stanowisko Komendanta Policji Państwowej dla byłej Dzielnicy Pruskiej. Stanowisko to objął Saturnin Mravincšics.

²⁸ Ibidem, s. 105.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Rozporządzenie o tymczasowej organizacji policji Państwowej byłej Dzielnicy Pruskiej, Dz.U. Ministerstwa byłej Dzielnicy Pruskiej 1920, nr 13, poz. 114.

Powstały komendy okręgowe w Poznaniu oraz Toruniu, które w znacznej części etatowo wypełnili żandarmi służący wcześniej w Żandarmerii Krajowej byłej dzielnicy pruskiej oraz byli funkcjonariusze Policji Komunalnej³¹. Utworzone w ten sposób służby bezpieczeństwa nadal jednak miały charakter tymczasowy i dopiero 25 maja 1921 r. zlikwidowana została Komenda Policji Państwowej byłej dzielnicy pruskiej, a Komendy Okręgowe w Poznaniu i Toruniu logistycznie zaczęły podlegać Komendzie Głównej w Warszawie, zaś w sprawach służby bezpieczeństwa i czynności wykonawczych nadal podlegały wojewodom, którzy w dalszym ciągu uzależnieni byli od ministra dla byłej Dzielnicy Pruskiej. Zasady takiego podporządkowania uległy zmianie dopiero z chwilą zlikwidowania Ministerstwa dla byłej Dzielnicy Pruskiej w kwietniu 1922 r.³²

Policja Województwa Śląskiego

Inaczej wyglądała sytuacja na Górnym Śląsku, gdzie od 1918 r. dochodziło do walk zbrojnych pomiędzy ludnością polską i niemiecką. Klęska Niemiec w I wojnie światowej oraz wybuch powstania wielkopolskiego spowodowały, że na terenie Górnego Śląska ze zdwojoną siłą odżyła idea powrotu do macierzy. Tereny te z punktu widzenia ekonomicznego przedstawiały ogromne znaczenie dla młodego państwa polskiego, którego finanse i gospodarka znajdowały się w bardzo złej kondycji. Obszar Górnego Śląska, mocno zgermanizowany przez napływową ludność pochodzenia niemieckiego, był terenem, który władze centralne w Warszawie musiały objąć szczególną kuratelą przy jednoczesnym zachowaniu szerokiej autonomii politycznej. Po zakończeniu trzech powstań śląskich oraz po przeprowadzeniu plebiscytu, w dniu 15 lipca 1920 r. nastąpił podział Górnego Śląska oraz Śląska Cieszyńskiego. Do Polski przyłączone zostały powiaty: pszczyński, rybnicki, katowicki, lubliniecki, tarnogórski i świętochłowski oraz dwa powiaty Śląska Cieszyńskiego: bielski i cieszyński. Łącznie utworzyły one nową jednostkę administracyjną w postaci województwa śląskiego, które jako jedyne w międzywojennej Polsce otrzymało autonomię³³.

W celu zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego na tym obszarze na mocy rozporządzenia wojewody śląskiego z dnia 17 czerwca 1922 r. powołano do życia Policję Województwa Śląskiego na czele z płk. Stanisławem Młodnickim, dowódcą Żandarmerii Krajowej na Śląsku Cieszyńskim³⁴. W 1921 r. w sekcji bezpieczeństwa wewnętrznego przy Naczelnej Radzie Ludowej w Bytomiu, którą kierował wspomniany już płk S. Młodnicki, opracowano podwaliny dla przyszłej Policji Województwa Śląskiego. W pracach nad organizacją Policji Województwa Śląskiego wzorowano się na ustawie o organizacji Policji Państwowej z dnia 24 lipca 1919 r. W dniu 22 czerwca 1922 r. po uroczystej defiladzie policyjnej, którą odebrali Komendant Główny Policji Państwowej płk Wiktor Hoszowski oraz pierwszy

³¹ R. Litwiński, *Korpus Policji w II Rzeczypospolitej...*, s. 43.

³² A. Misiuk, *Historia Policji...*, s. 106.

³³ *Ibidem*, s. 107.

³⁴ Rozporządzenie Wojewody Śląskiego z dnia 17 czerwca 1922 r. w przedmiocie organizacji Policji Województwa Śląskiego, Dz.U.Sl. 1922, nr 1, poz. 4; Policja Województwa Śląskiego, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1922, nr 29, s. 10.

Komendant Główny Policji Województwa Śląskiego płk Stanisław Młodnicki, na rynku w Katowicach nastąpiło uroczyste przejęcie służby na terenie miasta przez funkcjonariuszy Policji Województwa Śląskiego. W następnych dniach zgodnie z planem odbyły się przejęcia służby w ośmiu powiatach polskiego Górnego Śląska, które po połączeniu otrzymały oficjalną nazwę województwa śląskiego.

Powołanie do życia Policji Województwa Śląskiego zakończyło pierwszy etap procesu tworzenia jednolitej organizacji bezpieczeństwa publicznego, który zakładała ustawa o Policji Państwowej z dnia 24 lipca 1919 r. Działająca Komenda Główna Policji Województwa Śląskiego oraz jej jednostki terenowe pozostawiały jednak wiele do życzenia. Jednakże biorąc pod uwagę trudne warunki, w jakich ówczesni decydenci tworzyli podstawy funkcjonowania policji II RP, możemy uznać, iż w zasadzie proces ten przebiegał dość szybko i sprawnie.

Podstawy prawne, struktury organizacyjne, podstawowe zadania oraz proces szkolenia Policji Państwowej

W okresie dwudziestolecia międzywojennego podstawy prawne, struktury organizacyjne oraz zasady funkcjonowania Policji Państwowej kilkakrotnie ulegały dość radykalnym zmianom, a sam sposób wykorzystania zasobów ludzkich zgromadzonych w tej formacji również dostosowywany był do ówczesnej sytuacji.

Podczas ofensywy Armii Czerwonej w trakcie wojny polsko-sowieckiej w 1920 r. na mocy rozporządzeń Rady Ochrony Państwa z 30 lipca i 6 sierpnia Policja Państwowa została objęta całkowitą mobilizacją, a rezygnacja ze służby w policji objęta była groźbą kary sądowej. W zaistniałej sytuacji Policja Państwowa zmieniła swój charakter i oprócz ustawowo przypisanych jej zadań związanych z ochroną ładu i porządku publicznego mogła być wykorzystywana do działań wojennych, zależnie od zaistniałej sytuacji. Było to rozwiązanie słuszne, ponieważ większość funkcjonariuszy miała za sobą przeszłość wojskową, a militarny charakter tej formacji pozwalał na jej wykorzystanie na polu walki. Organy Policji Państwowej celem scentralizowania dowództwa zostały całkowicie podporządkowane władzom wojskowym. Policja wykorzystywana była również do służby na posterunkach rozmieszczonych wzdłuż linii frontu, razem z jednostkami Żandarmerii Polowej. Po zakończeniu działań wojennych funkcjonariusze ponownie wrócili do ustawowych zadań³⁵.

Z biegiem czasu ustawa o Policji Państwowej z 1919 r. uległa w znacznym stopniu dezaktualizacji i nie uwzględniała już pewnych problemów, z którymi przyszło zmierzyć się Policji Państwowej w nowej rzeczywistości. Wymusiło to konieczność rozpoczęcia prac nad nowelizacją tej ustawy, zmierzającą do stworzenia przepisów, które w większym stopniu gwarantowałyby bezpieczeństwo obywateli oraz polepszyłyby warunki pracy funkcjonariuszy. Rezultatem tych prac było podpisane w dniu 8 marca 1928 r. przez Prezydenta RP Rozporządzenie o Policji Państwowej. Rozporządzenie to było szczegółowym aktem prawnym składającym się ze 153 artykułów, podzielonym na 4 działy i przepisy końcowe. Szczególne miejsce w tym rozporządzeniu poświęcono problemom samej organizacji Policji Państwowej, która miała być zorganizowana na sposób wojskowy, a jej głównym zadaniem miało

³⁵ A. Misiuk, *Historia Policji...*, s. 107.

być utrzymanie bezpieczeństwa, spokoju i porządku publicznego. Rozporządzenie to pozostawało w mocy praktycznie do wybuchu II wojny światowej pomimo dokonanych w nim niewielkich nowelizacji. Pierwsza z nich ukazała się 29 listopada 1930 r., natomiast druga 7 października 1932 r.³⁶

Istotne znaczenie miał również dekret prezydenta RP z 17 kwietnia 1936 r., który wprowadził nową kategorię funkcjonariuszy Policji oraz szczególny tryb odbywania służby policyjnej³⁷. Zgodnie z tym dekretem w policji pojawiła się nowa grupa pracowników, którymi byli tzw. pracownicy kontraktowi. Byli to kandydaci na szeregowych funkcjonariuszy policji przyjęci do służby przygotowawczej w charakterze pracowników kontraktowych. Pracownicy ci nie byli w pełni członkami korpusu policyjnego i nawet nie znajdowali się na etacie Policji Państwowej, zatrudniano ich w ramach wyznaczonego kontyngentu osobowego, oddzielnie finansowanego przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych³⁸. W przypadku województwa śląskiego kandydaci do służby kontraktowej znajdowali się na etacie Policji Województwa Śląskiego³⁹. Pracownicy kontraktowi podpisywali umowę o służbę kontraktową, a w chwili jej objęcia składali ślubowanie na wierność Rzeczypospolitej, posłuszeństwo wobec przełożonych, poszanowanie dla starszych stopniem, poszanowanie prawa, gorliwość, sumienność w wykonywaniu obowiązków i zachowanie tajemnicy służbowej. Podlegali służbowo wyłącznie przełożonym policyjnym. Zarówno oficerowie, jak i szeregowi policjanci byli starsi stopniem od kandydatów kontraktowych. Po przepracowaniu co najmniej trzech miesięcy w służbie kontraktowej osoby spełniające określone kryteria mogły być przyjmowane do służby w charakterze posterunkowych policji, przy czym służba kontraktowa zaliczana była do wysługi emerytalnej. Kandydaci kontraktowi byli skoszarowani, można ich zatem określić mianem wojska policyjnego. W ramach służby – według norm dla szeregowych wojska – otrzymywali oni umundurowanie, bieliznę, wyżywienie oraz żołd w wysokości 8 groszy dziennie i dodatek służbowy w kwocie 45 zł⁴⁰.

Korpus kandydatów kontraktowych nie obciążał i tak skromnego budżetu przeznaczanego na policję, a po przeszkoleniu stanowił grupę kandydacką, która w każdej chwili mogła uzupełnić stan kadrowy policji. Było to tym bardziej istotne, że powołanie oddziałów kandydackich zbiegło się z intensyfikacją konfliktów społecznych i wystąpieniami antyrządowymi. Zwiększenie liczebności formacji o charakterze policyjnym miało zatem znaczący wpływ na wzrost możliwości

³⁶ Ibidem.

³⁷ Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 17 kwietnia 1936 r. w sprawie zmiany przepisów o Policji Państwowej, Dz.U.RP 1936, nr 28, poz. 226; Służba przygotowawcza w policji, „Gazeta Polska” 1936, nr 111, s. 3.

³⁸ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 16 maja 1936 r. o warunkach służby przygotowawczej i zasadach odpowiedzialności służbowej kandydatów na szeregowych PP, przyjętych do służby przygotowawczej w charakterze pracowników kontraktowych, Dz.U.RP 1936, nr 52, poz. 322.

³⁹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 10 maja 1938 r., o warunkach służby przygotowawczej i zasadach odpowiedzialności służbowej kandydatów na szeregowych Policji Województwa Śląskiego przyjętych do służby przygotowawczej w charakterze pracowników kontraktowych, Dz.U.RP 1938, nr 38, poz. 376.

⁴⁰ R. Litwiński, *Korpus Policji...*, s. 13–133.

zapewnienia ładu i porządku publicznego, tym bardziej że była to formacja skoszarowana, mobilna i w każdej chwili gotowa do użycia. Dzięki powołaniu służby kontaktowej uniknięto zbędnych nakładów finansowych na tworzenie i utrzymanie dodatkowych etatów policyjnych, a służba kontraktowa dawała możliwość wyselekcjonowania najlepszych kandydatów na szeregowych policji oraz skrócenia do minimum możliwości rozwiązania umowy z osobami niespełniającymi kryteriów do pracy w policji. Ogółem z kandydatów kontraktowych utworzono 13 kompanii, dywizjon konny i 4 szwadrony rezerwy policyjnej, podporządkowane Komendzie Głównej w Warszawie oraz 3 kompanie w województwie śląskim⁴¹.

Od początku istnienia Policji Państwowej funkcję jej centralnego organu pełniła komenda główna, zaś terytorium państwa podzielono na okręgi policyjne z komendami okręgowymi na czele. Niższym szczeblem w strukturze organizacyjnej policji były Komendy Powiatowe, przy czym często bywało i tak, iż jedna komenda powiatowa działała na terenie nie jednego, ale kilku powiatów. Sytuacje takie wynikały najczęściej z braku środków finansowych na tworzenie komend powiatowych policji w każdym mieście powiatowym oraz mniejszego poziomu przestępczości na obszarze niektórych powiatów. Najniższym szczeblem organizacyjnym Policji Państwowej były tworzone w zależności od gęstości zaludnienia komisariaty lub posterunki, działające na terenie gmin wiejskich i miejskich. Podobnie jak w przypadku komend powiatowych mogły być one tworzone dla jednej lub kilku gmin⁴².

Zasadniczy kształt organizacyjny Komendy Głównej Policji Państwowej ukształtował się już w 1919 r. i przedstawiał się następująco:

1. Komendant Główny.
2. Zastępca Komendanta Głównego.
3. Kierownicy Wydziałów.
4. Inspektorzy.
5. Urzędnicy do szczególnych poruczeń.
6. Personel wydziałowy.
7. Redakcja „Gazety Policji Państwowej”.

Podstawową strukturę wewnętrzną Komendy Głównej tworzyły pierwotnie cztery Wydziały kierowane przez Naczelników:

1. Wydział Administracyjny.
2. Wydział Gospodarczy.
3. Wydział Szkoleniowy.
4. Wydział Rejestracyjno-Karny.

Wraz z rozwojem Policji Państwowej powyższe struktury organizacyjne ulegały zmianom. W październiku 1919 r. utworzono dodatkowy Wydział Defensywy Politycznej. W wyniku dalszych zmian struktury organizacyjnej w 1938 r. struktura organizacyjna Policji Państwowej przedstawiała się następująco:

1. Wydział I, Organizacyjno-Szkoleniowy.
2. Wydział II, Gospodarczy.
3. Wydział III, Personalny.
4. Wydział IV, Centrala Służby Śledczej.
5. Wydział V, Dowodzenia Ogólnego.

⁴¹ Ibidem, s. 133.

⁴² A. Misiuk, *Historia Policji...*, s. 111.

Ponadto w latach trzydziestych XX w. Komenda Główna przystąpiła do tworzenia zmilitaryzowanych oddziałów policyjnych pozostających do wyłącznej dyspozycji Komendanta Głównego Policji Państwowej, które z założenia miały być wykorzystywane jako centralny odwód sił policyjnych w sytuacjach nadzwyczajnych⁴³.

W okresie dwudziestolecia międzywojennego funkcję Komendanta Głównego Policji Państwowej pełnili kolejno:

1. Władysław Henszel (17 VI 1919 – 20 VI 1922).
2. Wiktor Hoszowski (20 IV 1922 – 17 III 1923).
3. Michał Bajer (17 III 1923 – 1 VII 1923) jako p.o.
4. Marian Borzęcki (1 VII 1923 – 5 XI 1926).
5. Janusz Jagrym Maleszewski (5 XI 1926 – 24 I 1935).
6. Józef Kordian Zamorski (24 I 1935 – 17 IX 1939)⁴⁴.

Stanowisko Zastępcy Komendanta Głównego Policji Państwowej do chwili zlikwidowania tego etatu piastowali:

1. Marian Borzęcki (17 VI 1919 – 9 XI 1921).
2. Wiktor Hoszowski (10 XI 1921 – 31 III 1922).
3. Henryk Wardęski (1922 IV – 31 III 1929).
4. Juliusz Geib (2 X 1929 – 12 II 1936)⁴⁵.

Stanowisko Komendanta Policji Województwa Śląskiego zajmowali kolejno:

1. Stanisław Młodnicki (1922–1923).
2. Leon Wróblewski (1923–1926).
3. Adam Kocur (1926–1928).
4. Józef Żółtaszek (1928–1939)⁴⁶.

Początkowo na terytorium Polski utworzono sześć komend okręgowych, w tym jedną specyficzną na terenie miasta stołecznego Warszawy. Z biegiem czasu, wraz z poszerzaniem terytoriów podległych polskiej władzy administracyjnej, tworzono kolejne. Do 1925 r. utworzono łącznie szesnaście komend okręgowych oraz Komendę Główną Województwa Śląskiego. Okręgom, na których działały poszczególne komendy okręgowe, został przyporządkowany określony porządek numeryczny:

- I. Warszawski.
- II. Łódzki.
- III. Kielecki.
- IV. Lubelski.
- V. Białostocki.
- VI. Miasta Stołecznego Warszawy.
- VII. Krakowski.
- VIII. Lwowski.
- IX. Tarnopolski.
- X. Stanisławowski.
- XI. Poznański.
- XII. Pomorski.

⁴³ Ibidem, s. 111–112.

⁴⁴ K. Filipow, *Komendanci...*, s. 23, 29, 35, 41, 49, 56.

⁴⁵ A. Misiuk, *Historia Policji...*, s. 113.

⁴⁶ *Kalendarzyk Policji Województwa Śląskiego 1926*, Katowice 1927, s. 35.

- XIII. Wołyński.
- XIV. Poleski.
- XV. Nowogródzki.
- XVI. Wileński.

Struktura organizacyjna komendy okręgowej zbliżona była do struktury komendy głównej. Na czele komendy okręgowej stał komendant okręgowy, powoływany na wniosek komendanta głównego przez Ministra Spraw Wewnętrznych. Komendant okręgowy podlegał bezpośrednio komendantowi głównemu. Podstawowym zadaniem komendanta okręgowego pozostawał nadzór nad podwładnymi mu funkcjonariuszami oraz realizacja spraw związanych z szeroko pojętą logistyką.

Komendom okręgowym podlegały bezpośrednio komendy powiatowe, które były powoływane lub likwidowane decyzją Ministra Spraw Wewnętrznych. W okresie dwudziestolecia międzywojennego liczba komend powiatowych ulegała nieznacznym wahaniom. Na początku 1921 r. funkcjonowało 236 komend powiatowych, w 1924 r. – 241, a w 1927 r. funkcjonowały 273 komendy powiatowe. W następnych latach, głównie ze względów oszczędnościowych, kilka z nich zostało zlikwidowanych.

Komendantów Powiatowych powoływał na wniosek komendanta głównego Minister Spraw Wewnętrznych. Komenda powiatowa była podzielona na referaty i nie miała rozbudowanej struktury wewnętrznej. Poza komendantem tworzyli ją jego zastępcy, komisarze, niżsi funkcjonariusze i personel urzędniczy.

Specyficzną jednostką organizacyjną Policji Państwowej były komendy Policji Państwowej Miasta. Były one zorganizowane na prawach komend powiatowych i funkcjonowały w miastach stanowiących samodzielne organy administracyjne. W 1921 r. funkcjonowało dwanaście takich komend.

Komendom powiatowym podlegały bezpośrednio komisariaty i posterunki Policji Państwowej. Komendantem posterunku był zwykle niższy funkcjonariusz w stopniu przodownika lub starszego przodownika. Jak zostało już wspomniane, jego władza obejmowała jedną gminę, jej część bądź też kilka gmin, w zależności od obszaru jurysdykcji danego posterunku.

Podobnie działały komisariaty, które związane były z jednostkami administracji miejskiej, choć nie wykluczało to jurysdykcji Komisariatów na obszarze gmin podmiejskich. Na czele komisariatów – inaczej niż w przypadku posterunków – stali wyżsi funkcjonariusze, którzy w większych tego typu jednostkach mieli swoich zastępców⁴⁷.

W pierwszym okresie funkcjonowania Policja Państwowa posiłkowała się przede wszystkim personelem wywodzącym się z wcześniej istniejących organizacji bezpieczeństwa publicznego, wojska i żandarmerii. Dość szybko pojawiła się jednak potrzeba wykształcenia własnych kadr. Problem ten nasilił się z chwilą wdrożenia w życie ustawy z dnia 24 lipca 1919 r., która zakładała, iż policja powinna stanowić jednolitą formację działającą na tych samych zasadach, niezależnie od miejsca usytuowania jednostki terenowej. Z uwagi na wcześniejszą przynależność funkcjonariuszy Policji Państwowej do różnego rodzaju organów bezpieczeństwa publicznego lub formacji *stricte* wojskowych oraz odmienne prawne i faktyczne uwarunkowania ich poprzedniej działalności zawodowej, powstała konieczność

⁴⁷ A. Misiuk, *Historia Policji...*, s. 113–115.

zunifikowania zasad organizacyjnych oraz wyszkolenia odpowiednich kadr Policji Państwowej. O ile kwestię unifikacji przepisów w dużej mierze rozwiązała ustawa z dnia 24 lipca 1919 r., o tyle poziom wyszkolenia kadrowego dalej pozostawał niezadowolający i bez stworzenia odpowiedniego, jednolitego systemu szkolnictwa zawodowego nie mogło być mowy o sprawnym funkcjonowaniu Policji Państwowej.

Zgodnie z Ustawą o policji z dnia 24 lipca 1919 r. wszyscy funkcjonariusze zostali zobowiązani do ukończenia specjalnych szkół policyjnych, które miały powstać przy każdej komendzie okręgowej. Miały być one prowadzone na sposób wojskowy i przeznaczone dla niższych stopniem funkcjonariuszy. Ponadto komendy okręgowe zobligowane były do przeprowadzenia specjalistycznych kursów dla funkcjonariuszy służby śledczej⁴⁸.

W myśl ustawy z dnia 24 lipca 1919⁴⁹ dla wyższych funkcjonariuszy Policji Państwowej utworzono w Warszawie w dniu 13 października 1919 r. trzymiesięczną szkołę teoretyczno-praktyczną z dwoma oddziałami: dla wyższych funkcjonariuszy oraz dla przodowników i starszych przodowników. Program tej szkoły obejmował zajęcia z wyszkolenia wojskowego, zagadnienia teoretyczne oraz kształcenie zawodowe. W czasie szkolenia duży nacisk kładziono na podnoszenie wiedzy ogólnej, dlatego też wykładano tam historię, literaturę polską, historię i geografii Polski, geometrię, arytmetykę oraz pedagogikę. Na podobnych zasadach tworzone szkoły dla niższych funkcjonariuszy, choć w tym przypadku program nauczania był dużym stopniu okrojony w stosunku do programu szkolenia funkcjonariuszy wyższych.

Do 1924 r. zorganizowano okręgowe szkoły przodowników w Wilnie, Nowogródku, Sarnach, Ostrogu, Grudziądzu, Poznaniu, Stanisławowie, Tarnopolu, Lwowie, Krakowie, Warszawie, Białymstoku, Lublinie, Kielcach, Sosnowcu i Mławie. W tym samym czasie działały też szkoły dla posterunkowych w Stołpcach, Brześciu, Podwołyckich, Łodzi, Piotrkowie Trybunalskim i Żyrardowie.

Z biegiem czasu okazało się, że stworzony model szkolnictwa policyjnego nie daje spodziewanych rezultatów, dlatego też w 1924 r. przeprowadzono jego reorganizację. W jej wyniku wyodrębniono trzy zasadnicze etapy szkolenia:

- podstawowe dla posterunkowych,
- przodowników,
- wyższych funkcjonariuszy.

Wyodrębnienie poszczególnych etapów szkolenia dało możliwość skrócenia czasu szkolenia przy jednoczesnym zwiększeniu jego efektywności.

Na początku 1926 r. ze względów oszczędnościowych nastąpiła redukcja placówek szkolnictwa policyjnego, co miało niestety wpływ na pogorszenie się ogólnego stanu wyszkolenia funkcjonariuszy policji. Ponadto w latach 1926–1928 zlikwidowano istniejące zakłady szkoleniowe i powołano nowe ośrodki. Obsadzono je stworzoną w tym celu przeszkoloną grupą policyjnych instruktorów, która zaczęła wdrażać w życie nowoczesne programy nauczania⁵⁰.

W ramach reformy procesu szkolenia w 1927 r. zostały zamknięte szkoły dla posterunkowych i przodowników policji. Następny etap reformy szkolnictwa policyjnego wiązał się z wydaniem w dniu 25 maja 1928 r. Zarządzenia o organizacji

⁴⁸ R. Litwiński, *Korpus Policji w II Rzeczypospolitej...*, s. 71–72.

⁴⁹ Ustawa z dnia 24 lipca 1919 roku o policji państwowej, Dz.PPP 1919, nr 61, poz. 363.

⁵⁰ A. Misiuk, *Historia Policji...*, s. 113–115.

szkół Policji Państwowej⁵¹. Na jego podstawie powołano do życia dwa rodzaje szkół: Szkołę Oficerską Policji Państwowej w Warszawie oraz szkoły dla szeregowych policji w Żyrardowie, Sosnowcu i Mostach Wielkich. Szkoły te zostały podporządkowane komendantowi głównemu, a program nauczania został zatwierdzony w dniu 3 czerwca 1928 r.⁵²

W ramach dalszego doskonalenia modelu szkolenia policyjnego w dniu 24 kwietnia 1931 r. przyjęte zostało Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych o organizacji szkół Policji Państwowej. Na jego podstawie ustalono nowy podział szkół policyjnych:

1. Szkoła dla Oficerów Policji Państwowej z kursem dziewięciomiesięcznym.
2. Normalne szkoły fachowe dla szeregowych Policji Państwowej z kursami pięciomiesięcznymi w Mostach Wielkich, Żyrardowie i Sosnowcu.
3. Śledcza szkoła fachowa dla szeregowych z kursem sześciomiesięcznym, przeznaczona do kształcenia z zakresu służby śledczej⁵³.

Ostatnie istotne zmiany w szkolnictwie policyjnym przed wybuchem II wojny światowej miały miejsce w 1936 r. i związane były przede wszystkim z pojawieniem się w organizacji policyjnej nowej kategorii pracowników, jakimi byli kandydaci kontraktowi. W myśl Zarządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z lipca 1936 r. o wyszkoleniu Policji Państwowej w zasadzie utrzymano dotychczasowy kształt szkolnictwa policyjnego, jednakże wyróżniono poszczególne rodzaje kursów:

- zwykłe w szkołach policyjnych,
- specjalne w szkołach policyjnych lub komendach okręgowych,
- specjalne w batalionie rezerwy policji⁵⁴.

Ponadto przy Komendzie Głównej stworzony został organ opiniodawczy w sprawach szkoleniowo-wychowawczych o nazwie Policyjna Komisja Szkolna, który miał za zadanie opracowanie programów szkolnych dla wszystkich rodzajów kursów. Konkludując zagadnienie szkolnictwa, należy zaznaczyć, iż w latach 1927–1939, pomimo nieustannych zmian, szkolnictwo policyjne konsekwentnie ewoluowało i w opinii niektórych badaczy znajdowało się ono na poziomie europejskim⁵⁵.

Zakończenie

Należy stwierdzić, że tworzenie struktur Policji Państwowej w Drugiej Rzeczypospolitej było procesem trudnym, złożonym i odbywającym się w bardzo nie-

⁵¹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 25 maja 1928 r. o organizacji szkół Policji Państwowej, Dz.U. MSW 1928, nr 3, poz. 71.

⁵² Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 3 czerwca 1928 r. w sprawie programów dla szkół policyjnych, oraz Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 3 czerwca 1928 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych w sprawie programów przedmiotów wojskowych dla szkół policyjnych, [w:] Rozkaz nr 409 KGPP z 27 VIII 1928, AAN, KGPP – dopływy, sygn. 98, k. 19–24.

⁵³ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 24 kwietnia 1931 r. o organizacji szkół Policji Państwowej, Dz.U. MSW 1931, nr 3, poz. 71.

⁵⁴ Zarządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 1936 r. o wyszkoleniu Policji Państwowej, Dz.U. MSW 1936, nr 21, poz. 145.

⁵⁵ A. Misiuk, *Historia Policji...*, s. 121.

sprzyjających okolicznościach. Sam fakt, że formacja ta nie miała jednego, gotowego wzorca, na którym mogłaby oprzeć swoje struktury, oraz to, że jej podwaliny tworzone były na obszarach, które wcześniej administracyjnie wchodziły w skład trzech różnych państw, świadczyć jedynie może o wielkiej determinacji i ogromie pracy włożonej przez ówczesnych decydentów w jej tworzenie. Dzięki takim działaniom udało się stworzyć zunifikowaną formację stojącą na straży ładu i porządku publicznego, która z założenia stała ponad wszelkimi podziałami społecznymi i politycznymi. Podobnie jak i przy tworzeniu innych organów administracji państwowej, również przy organizacji Policji Państwowej nie udało się uniknąć wielu błędów, które niejednokrotnie negatywnie odbijały się zarówno w funkcjonowaniu, jak i ocenie społecznej tej formacji. Pomimo wielu niedoskonałości przyznać jednak należy, że Policja Państwowa okresu dwudziestolecia międzywojennego była mimo wszystko formacją sprawną, mobilną i obiektywnie rzecz ujmując, w dużym stopniu spełniającą oczekiwania zarówno jej twórców, jak i opinii publicznej. Sam fakt, że zarówno powstała po II wojnie światowej Milicja Obywatelska, jak i obecne służby stojące na straży ładu i porządku publicznego czerpały i nadal czerpią ze sposobu funkcjonowania, struktur organizacyjnych oraz doświadczenia tej formacji świadczą jedynie może o tym, że Policja Państwowa zdała egzamin, przed jakim stanęła w trudnych czasach okresu dwudziestolecia międzywojennego.

Bibliografia

- Filipow K. (red.), *Komendanci Główni Policji Państwowej 1919–1939*, Białystok 1997.
- Kochanowski J., *O kształt polskiej policji – styczeń 1917–listopad 1918*, „Przegląd Historyczny” 1986, t. LXXVII, z. 3, s. 481–492.
- Litwiński R., *Korpus Policji w II Rzeczypospolitej*, Lublin 2007.
- Litwiński R., *Organa bezpieczeństwa publicznego w polskiej myśli politycznej w latach 1914–1939 – zarys problemu*, [w:] J. Kukulski (red.), *Dziedzictwo Andrzeja Frycza Modrzewskiego w myśli humanistycznej i politycznej*, t. 1, Toruń 2004, s. 325–336.
- Misiuk A., *Historia Policji w Polsce od X wieku do współczesności*, Warszawa 2008.
- Pepłoński A., *Geneza Policji Państwowej w II Rzeczypospolitej*, „Zeszyty Naukowe ASW” 1990, nr 60, s. 154–176.
- Wardęski H., *Moje wspomnienia policyjne*, Warszawa 1926.

State Police in the Second Republic of Poland

The author discusses the issues connected with the functioning of the State Police in the interwar period in Poland. He draws attention to the difficulties that the government of the Polish Republic encountered during the development of ... police in a country that restored its independence after 123 years. The author also presents the political, social and economic background that accompanied the creation and then functioning of the State Police in the Second Republic of Poland.

Key words: police, security